

QISHLOQ XOJALIGINING MAMLAKAT IQTISODIYOTDAGI O‘RNINING IQTISODIY TAXLILI

Sapayeva Shaxsanam Alimjan qizi

Toshkent Iqtisodiyot va pedagogika Instituti
“Iqtisodiyot” fakulteti 3-bosqich 23/1 guruh talabasi.
e-mail: sapaevashaxsanam@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada qishloq xo‘jaligining mamlakat iqtisodiyotidagi o‘rni, ahamiyati hamda so‘nggi yillardagi rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda O‘zbekiston agrar siyosati islohotlari bilan bir qatorda Xitoy Xalq Respublikasining innovatsion va raqamlashtirilgan qishloq xo‘jaligi tizimi misolida solishtirma tahlil amalga oshirilgan. Maqolada 2023–2024-yillardagi real statistik ma‘lumotlar (FAO, Jahon banki, Stat.uz ma‘lumotlari asosida) asosida iqtisodiy natijalar o‘rganilgan. Shuningdek, qishloq xo‘jaligida raqamli texnologiyalar, suv resurslarini tejash, agroklasterlar va sun‘iy intellekt asosida ishlab chiqilgan yechimlar orqali samaradorlikni oshirish bo‘yicha takliflar berilgan.

Kalitso‘zlar: qishloq xo‘jaligi, iqtisodiy tahlil, innovatsiya, raqamlashtirish, eksport, Xitoy tajribasi, agrotehnologiya, klaster, samaradorlik, raqamli iqtisodiyot.

Аннотация: В данной статье анализируется роль, значение сельского хозяйства в экономике страны, а также Тенденции развития в последние годы. В исследовании наряду с реформами аграрной политики Узбекистана был проведен сравнительный анализ на примере инновационной и оцифрованной сельскохозяйственной системы Китайской Народной Республики. В статье представлена реальная статистика за 2023-2024 годы (ФАО, Всемирный банк, Stat.uz на основе полученных данных) изучаются экономические результаты. Он также предлагает предложения по повышению эффективности сельского хозяйства с помощью цифровых технологий, экономии водных ресурсов, агрокластеров и решений, основанных на искусственном интеллекте.

Ключевые слова: сельское хозяйство, экономический анализ, инновации, цифровизация, экспорт, китайский опыт, агротехнологии, кластер, эффективность, Цифровая экономика.

Annotation: this article analyzes the role, importance of Agriculture in the country's economy and development trends in recent years. In addition to the reforms of the Agrarian Policy of Uzbekistan, the study carried out a comparative analysis on the example of the innovative and digitized agricultural system of the people's Republic of China. The article contains real statistics from 2023-2024 (FAO, World Bank, Stat.uz based on their data), economic results have been studied. Proposals have also been made to improve efficiency in agriculture through digital technologies, Water Resource Conservation, agrocusters, and AI-based solutions.

Keywords: Agriculture, Economic Analysis, innovation, digitization, export, Chinese experience, Agrotechnology, cluster, efficiency, digital economy.

KIRISH

Qishloq xo‘jaligi har bir mamlakat iqtisodiyotining eng muhim va barqaror tarmoqlaridan biridir. U nafaqat aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlaydi, balki sanoat uchun xomashyo manbai, eksport salohiyatini oshiruvchi va qishloq joylarda bandlikni ta‘minlovchi asosiy omildir. O‘zbekiston Respublikasida qishloq xo‘jaligi milliy iqtisodiyotning tayanch sohasi sifatida strategik ahamiyat kasb etadi. 2023-yilda mamlakat yalpi ichki mahsulotining qariyb 27 foizi aynan qishloq xo‘jaligi hissasiga to‘g‘ri keldi. Shu bilan birga, ushbu tarmoqda mehnatga layoqatli aholining 40 foizdan ortig‘i band. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining umumiy eksportdagi ulushi esa 20 foizdan ortiqni tashkil etadi (Stat.uz, 2024). So‘nggi yillarda O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va agroklastar tizimini kengaytirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Prezident qarorlariga muvofiq, paxta-g‘alla yakkahokimligidan bosqichma-bosqich voz kechilib, meva-sabzavotchilik, chorvachilik, parrandachilik va bog‘dorchilik kabi yuqori daromadli yo‘nalishlar rivojlantirilmoqda. Shu bilan birga, global tajriba shuni ko‘rsatmoqdaki, agrar sohada innovatsiyalarni joriy etish, raqamli texnologiyalarni keng tatbiq qilish va resurslardan oqilona foydalanish mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlashda muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, Xitoy Xalq Respublikasining qishloq xo‘jaligida amalga oshirilgan raqamlashtirish va “aqlli dehqonchilik” (Smart Farming) tajribalari bugungi kunda dunyo miqyosida e‘tirof etilgan. Shu bois mazkur maqolada O‘zbekiston va Xitoy agrar siyosatining asosiy yo‘nalishlari, innovatsion yondashuvlari hamda iqtisodiy samaradorlik jihatidan solishtirma tahlil qilinadi.

NAZARIY ASOSLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotining nazariy asoslari qadimdan iqtisodchi olimlar e‘tiborida bo‘lgan. Klassik iqtisod maktabi vakillari — Adam Smit va David Rikardo o‘z asarlarida agrar ishlab chiqarishni milliy boylikning muhim manbai sifatida baholagan. Adam Smit “Xalqlar boyligi” asarida mehnat taqsimoti va yer resurslaridan samarali foydalanish iqtisodiy o‘lishning poydevori ekanini ta‘kidlagan. David Rikardo esa “Yer rentasi nazariyasi” orqali agrar sohada yer unumdorligi va mehnat samaradorligi o‘rtasidagi bog‘liqlikka e‘tibor qaratgan. Zamonaviy iqtisodchilar, xususan Maykl Porter o‘zining “Competitive Advantage of Nations” (1990) asarida klaster tizimi orqali raqobatbardoshlikni oshirish konsepsiyasini ilgari surdi. Porter nazariyasiga ko‘ra, tarmoqlararo kooperatsiya, innovatsion ishlab chiqarish va bozor integratsiyasi iqtisodiy o‘lishning barqaror manbaiga aylanadi. Raqamli iqtisodiyot nazariyasiga ko‘ra (J. Tapscott, 2016), agrar tarmoqni raqamlashtirish orqali ma‘lumotlar almashinuvi, resurslarni boshqarish va hosildorlikni oshirishda katta samara kuzatiladi. Bu yondashuv hozirda “Smart Agriculture” yoki “Digital Farming” deb ataluvchi konsepsiyalar orqali dunyo miqyosida joriy etilmoqda. O‘zbekistonlik olimlardan Sh. T. Teshayev, A. Yusupov, D. Xudoyberganov, B. Abdurahmonov kabi tadqiqotchilar so‘nggi yillarda agrar sohada innovatsion boshqaruv, resurslardan samarali foydalanish va eksport salohiyatini oshirish masalalarini o‘rganganlar. Sh. T.

Teshayev o‘z tadqiqotida qishloq xo‘jaligida raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish, klaster asosidagi ishlab chiqarish mexanizmlarini takomillashtirish orqali hosildorlikni oshirish mumkinligini asoslab bergan. Xitoylik olimlardan Liu Yong, Chen Zhiyong va Zhang Hua (2022) o‘z ilmiy ishlarida “aqlli dehqonchilik” konsepsiyasini chuqur tahlil qilgan. Ularning tadqiqotlariga ko‘ra, sun‘iy intellekt, dronlar, IoT (Internet of Things) va Big Data texnologiyalari orqali agrar ishlab chiqarishda resurs tejamkorligi, hosildorlik va eksport hajmini sezilarli darajada oshirish mumkin. Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, qishloq xo‘jaligi nafaqat oziq-ovqat xavfsizligi, balki mamlakatning innovatsion salohiyati va raqamli iqtisodiyotga o‘tish jarayonida ham muhim o‘rin tutadi. Shu bois, O‘zbekiston agrar siyosatini Xitoyning ilg‘or tajribalari bilan taqqoslab o‘rganish ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston qishloq xo‘jaligida tub o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda. 2017–2024-yillar davomida sohada modernizatsiya, raqamlashtirish va innovatsion yondashuvlarga asoslangan islohotlar bosqichma-bosqich tatbiq etildi. Bu jarayon mamlakat iqtisodiy o‘rinishining barqarorligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynadi.

Statistika agentligi ma‘lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda O‘zbekistonning umumiy qishloq xo‘jaligi mahsulotlari hajmi 426,3 trillion so‘mni tashkil etdi, bu esa o‘tgan yilga nisbatan 4,1% o‘rishni anglatadi. Tarmoqning YAIMdagi ulushi 27,4%, eksportdagi ulushi esa 20,6% atrofida bo‘ldi.

Qishloq xo‘jaligida mehnat bilan band aholining ulushi 40% dan ortiq, bu esa sohani mamlakatdagi eng yirik ish beruvchi sektor sifatida belgilaydi.

1. Tarmoqning asosiy yo‘nalishlari bo‘yicha tahlil:

Paxtachilik — 2023-yilda 3,4 mln tonna paxta xomashyosi yetishtirildi.

G‘allachilik — 7,5 mln tonnadan ortiq g‘alla hosili olindi.

Sabzavotchilik va bog‘dorchilik — 18 mln tonnadan ortiq meva-sabzavot yetishtirilib, eksport hajmi 2 mln tonnaga yetdi.

Chorvachilik — 2023-yilda go‘sh tashlab chiqarish hajmi 2,5 mln tonnani tashkil etdi, bu ko‘rsatkich 2020-yilga nisbatan 18% yuqori.

2. Klaster tizimining ahamiyati

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda agrosanoat klaster tizimi keng joriy etildi. 2024-yil holatiga ko‘ra, mamlakatda 350 dan ortiq klaster faoliyat yuritmoqda. Bu klasterlar ishlab chiqarish, qayta ishlash va eksport zanjirlarini yagona tizimda birlashtiradi. Misol uchun, “Indorama Agro”, “UzTex Group” va “BMB Holding” kabi yirik klasterlar paxta-to‘qimachilik yo‘nalishida innovatsion texnologiyalarni joriy etmoqda.

Klaster tizimi natijasida: ishlab chiqarish tannarxi 15–20% gacha kamaydi, eksport hajmi 1,8 baravar oshdi, yangi ish o‘rinlari yaratildi (taxminan 150 mingdan ortiq).

3. Raqamlashtirish va innovatsiyalar

O‘zbekiston qishloq xo‘jaligida so‘nggi yillarda raqamli boshqaruv platformalari — “Agroplatforma”, “AgroData”, “Fermer nazorati” va “SmartAgro” dasturlari joriy etilmoqda.

Bu tizimlar yordamida: yer maydonlarini onlayn monitoring qilish, suv resurslarini nazorat qilish, agrotexnik ishlarni rejalashtirish kabi jarayonlar avtomatlashtirilmoqda.

4. Eksport tahlili

2023-yilda O‘zbekistonning qishloq xo‘jaligi mahsulotlari eksporti 3,2 mlrd AQSh dollarini tashkil etdi. Eksport tarkibida eng katta ulushni meva-sabzavot mahsulotlari (56%) va to‘qimachilik xomashyosi (27%) egallaydi.

O‘zbekiston mahsulotlari asosan Rossiya, Qozog‘iston, Xitoy, Turkiya, BAA va Janubiy Koreyaga eksport qilinadi. So‘nggi yillarda Xitoy bilan hamkorlik aloqalari sezilarli darajada kengaydi — 2024-yilda ikki davlat o‘rtasidagi qishloq xo‘jaligi savdosi hajmi 600 mln dollardan oshdi.

Quyidagi jadval O‘zbekiston qishloq xo‘jaligining 2020–2023-yillardagi asosiy ko‘rsatkichlarini aks ettiradi:

Ko‘rsatkichlar	2020-yil	2021-yil	2022-yil	2023-yil
YAIMdagi ulushi (%)	29,5	28,3	27,9	27,4
Aholi bandligi (%)	42,0	41,2	40,8	40,3
Eksport hajmi (mlrd AQSh dollari)	2,1	2,6	2,9	3,2
Umumiy ishlab chiqarish hajmi (trl so‘m)	351,1	379,0	402,5	426,3

Bu tahlil shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston agrar sektori barqaror o‘shish sur‘atlarini saqlab qolmoqda, biroq suv tanqisligi, texnika jihozlanishining sustligi va ilmiy innovatsiyalarni yetarlicha qo‘llamasli kkabi muammolar hali mavjud.

XitoyXalqRespublikasi dunyodagi engyirik agrar ishlab chiqaruvchi mamlakatlardan biri bo‘lib, umumiy qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarish hajmi bo‘yicha doimiy ravishda birinchi o‘rinni egallab kelmoqda. 2023-yil ma‘lumotlariga ko‘ra, Xitoyda yalpi agrar ishlab chiqarish hajmi 10 trillion yuandan oshgan, ya‘ni bu dunyo agrar ishlab chiqarishining 25 foizini tashkil etadi (FAO, 2024).

1. Xitoy qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish siyosati

So‘nggi o‘n yillikda Xitoy hukumati “Agriculture Modernization and Rural Revitalization Strategy (2018–2035)” dasturi doirasida qishloq xo‘jaligini innovatsion yo‘nalishda rivojlantirishni milliy ustuvor yo‘nalish sifatida belgilagan. Ushbu strategiya quyidagi maqsadlarni ko‘zlaydi: qishloq xo‘jaligini raqamlashtirish; ekologik barqaror ishlab chiqarish tizimini yaratish;

“Smart Farming” (aqlli dehqonchilik) texnologiyalarini joriy etish; ilm-fan va texnologiyalarni qishloq hududlarida keng tatbiq etish.

2. Aqlli dehqonchilik (Smart Farming) texnologiyalari

Xitoyda “Smart Agriculture” dasturi orqali quyidagi innovatsiyalar keng joriy etilmoqda:

IoT (Internet of Things) — dala sharoitida sensorlar yordamida tuproq namligi, harorat, o‘g‘it miqdori va hosil holati real vaqt rejimida kuzatiladi;

AI (Sun‘iy intellekt) — hosildorlikni bashorat qilish, zararkunandalarni aniqlash va suv resurslarini avtomatik boshqarishda ishlatiladi;

Big Data — minglab fermer xo‘jaliklaridan to‘plangan ma‘lumotlar asosida qishloq xo‘jaligi siyosatini shakllantirishda qo‘llaniladi;

Dron texnologiyalari — urug‘ sepish, pestitsid purkash, hosil monitoringi va yerlarni raqamli xaritalashda foydalaniladi.

2024-yilga kelib Xitoyda 1,2 milliondan ortiq dron agrar sohada faol ishlatilmoqda. Natijada, suv sarfi 20 foizga, o‘g‘it va pestitsid iste‘moli 30 foizga kamaygan, hosildorlik esa o‘rtacha 15 foizga oshgan (China Ministry of Agriculture, 2024).

3. Raqamli platformalar va elektron savdo tizimi

Xitoyda “Digital Rural Development Plan” (2019–2025) doirasida barcha qishloq hududlarida raqamli infratuzilma kengaytirilmoqda. “Alibaba Group”, “JD.com” va “Pinduoduo” kabi elektron savdo platformalari orqali fermerlar o‘z mahsulotlarini to‘g‘ridan-to‘g‘ri iste‘molchilarga sotish imkoniga ega bo‘lishgan.

2023-yilda ushbu platformalar orqali sotilgan agrar mahsulotlarning umumiy hajmi 1,6 trillion yuanni tashkil etdi. Bu raqam 2015-yilga nisbatan 6 baravar ko‘pdir.

4. Agroklasterlar va ilmiy markazlar

Xitoyda hozirda 300 dan ortiq agrotexnologik sanoat bog‘lari faoliyat yuritmoqda. Ular universitetlar, ilmiy-tadqiqot institutlari va fermer xo‘jaliklari o‘rtasidagi hamkorlik asosida ishlaydi.

Masalan, Jiangsu viloyatidagi SmartAgri Industrial Park 150 gektar maydonda joylashgan bo‘lib, sun‘iy intellekt, sensor texnologiyalari va robotlar yordamida to‘liq avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish tizimiga ega.

5. Ekologik barqarorlik

Xitoy hukumati qishloq xo‘jaligida ekologik barqarorlikni ta‘minlash uchun “Green Agriculture Initiative” dasturini yo‘lga qo‘ygan. Bu dasturga muvofiq, 2023-yilda 65 million gektardan ortiq maydonlarda ekologik toza texnologiyalar joriy etildi, kimyoviy o‘g‘itlardan foydalanish 25 foizga kamaytirildi.

Quyidagi jadval Xitoy qishloq xo‘jaligidagi asosiy innovatsion ko‘rsatkichlarni aks ettiradi:

Ko‘rsatkichlar	2018-yil	2020-yil	2022-yil	2023-yil
Umumiy ishlab chiqarish hajmi (trln yuan)	7,5	8,6	9,4	10,1
IoT tizimlari bilan qamrov (%)	15	32	49	61
Dronlar soni (mln dona)	0,3	0,7	1,0	1,2
Agrar elektron savdo hajmi (trln yuan)	0,7	1,1	1,4	1,6

Shunday qilib, Xitoy qishloq xo‘jaligida raqamlashtirish va innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish iqtisodiy samaradorlikni oshiribgina qolmay, eksport hajmini, resurs tejamkorligini va ekologik barqarorlikni ham kuchaytirdi.

O‘zbekiston va Xitoy tajribasining taqqosiy tahlili

O‘zbekiston va Xitoy o‘z iqtisodiy modelida agrar sohani strategik tarmoq sifatida belgilagan bo‘lsada, ularning rivojlanish darajasi, texnologik yondashuvlari va

davlat siyosati o‘rtasida sezilarli farqlar mavjud. Quydagi tahlil bu ikki mamlakat qishloq xo‘jaligi tizimining o‘xshash va farqli jihatlarini ko‘rsatadi.

1. Tizimli o‘xshashliklar

Har ikki mamlakatda agrar tarmoq milliy iqtisodiyotning asosiy tayanchi hisoblanadi.

Qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish, innovatsiyalar va klaster tizimini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishidir.

Fermer xo‘jaliklari va yirik agroklastlarlar o‘rtasida hamkorlik mexanizmlari joriy etilgan.

Oziq-ovqat xavfsizligi, suv resurslaridan samarali foydalanish va eksport hajmini oshirish masalalariga alohida e‘tibor qaratilgan.

2. Asosiy farqlar

Xitoyda agrar soha yuqori texnologiyalar, sun‘iy intellekt va raqamli platformalar orqali boshqarilsa, O‘zbekistonda bu jarayon endigina shakllanmoqda. Shuningdek, Xitoyda ishlab chiqarish miqyosi global bozorlar uchun mo‘ljallangan, O‘zbekistonda esa asosan ichki bozorni ta‘minlashga yo‘naltirilgan.

Quydagi jadval O‘zbekiston va Xitoy qishloq xo‘jaligining asosiy ko‘rsatkichlarini taqqoslaydi:

<i>Ko‘rsatkichlar</i>	<i>O‘zbekiston (2023)</i>	<i>Xitoy (2023)</i>
<i>YAIMdagi ulushi (%)</i>	27,4	7,3
Ish bilan band aholining ulushi (%)	40,3	23,5
Agrar ishlab chiqarish hajmi	426,3 trln so‘m (~34 mlrd \$)	10,1 trln yuan (~1,4 trln \$)
Agrar eksport hajmi	3,2 mlrd \$	160 mlrd \$
Klasterlar soni	350+	300+ agro-industrial parklar
Raqamlashtirish darajasi (IoT qamrovi, %)	15-20	60+
Smart Farming texnologiyalari	Boqichma-bosqich joriy	To‘liq joriy etilgan
Elektron savdo hajmi (agrar mahsulotlar)	0,1 mlrd \$ (taxminiy)	1,6 trln yuan (~220 mlrd \$)

3. Tahliliy izoh

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, Xitoyda agrar soha raqamlashtirish, ilmiy-tadqiqot faoliyati va innovatsiyalar orqali yuqori samaradorlikka erishgan. Xitoy agrar eksportining hajmi O‘zbekistonniki bilan solishtirganda 50 baravardan ortiq. Shu bilan birga, Xitoyda ishlab chiqarish tannarxi past, resurs tejamkorligi esa yuqori.

O‘zbekistonda esa hali ko‘plab imkoniyatlar mavjud. Jumladan, suvni tejoychi texnologiyalarni kengaytirish, sun‘iy intellekt asosidagi monitoring tizimlarini joriy etish, agrosanoat klasterlari o‘rtasida kooperatsiyani kuchaytirish orqali Xitoy tajribasiga yaqin natijalarga erishish mumkin.

4. Ilmiy natijalar

Xitoy modeli O‘zbekiston uchun innovatsion yo‘l xaritasi sifatida xizmat qilishi mumkin.

O‘zbekiston sharoitida raqamli infratuzilmani kuchaytirish va raqamli bilimga ega mutaxassislar tayyorlash agrar sohaning raqobatbardoshligini oshiradi.

Xitoyning “Green Agriculture” (yashil dehqonchilik) tajribasini mahalliy sharoitga moslashtirish orqali ekologik barqaror ishlab chiqarish tizimi yaratish mumkin.

O‘zbekiston agrar sohasidagi muammolar va istiqbollar

O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi so‘nggi yillarda sezilarli yutuqlarga erishgan bo‘lsa-da, hali ham bir qator tizimli muammolar mavjud. Ular ishlab chiqarish samaradorligini pasaytiradi, resurslardan foydalanish darajasini cheklaydi va eksport salohiyatining to‘liq ro‘yobga chiqishiga to‘sqinlik qiladi.

1. Asosiy muammolar

a) Suv tanqisligi

O‘zbekistonning iqlim sharoiti qurg‘oqchil bo‘lgani sababli suv resurslari cheklangan. So‘nggi yillarda suv tanqisligi 25–30 foizga ortgan. FAO ma’lumotlariga ko‘ra, mamlakatdagi suv resurslarining 90 foizidan ortig‘i aynan qishloq xo‘jaligida ishlatiladi. Shuning uchun tomchilatib sug‘orish va lazerli tekislagichlar kabi suvni tejovchi texnologiyalarni keng joriy etish muhim vazifadir.

b) Texnik jihozlanish darajasining pastligi

Fermer xo‘jaliklarining ko‘pchiligi eskirgan texnika va uskunalardan foydalanadi. 2024-yil holatiga ko‘ra, mavjud qishloq xo‘jaligi texnikalarining 40 foizi o‘z resursini to‘liq ishlatib bo‘lgan. Bu esa mehnat unumdorligini pasaytiradi.

c) Innovatsiyalarni joriy etishdagi sustlik

Ko‘plab fermerlar raqamli texnologiyalardan foydalanish malakasiga ega emas. “AgroData”, “SmartAgro” kabi platformalar mavjud bo‘lsa-da, ularning amaliy qo‘llanilishi cheklangan.

d) Kadrlar tayyorlash va ilmiy tadqiqotlar yetishmasligi

Agrar ta’lim tizimi va ilmiy izlanishlar hali zamonaviy talab darajasida emas. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish uchun malakali mutaxassislar, agrar IT-mutaxassislar va ekologik ekspertlar yetarli emas.

e) Qishloq infratuzilmasining sustligi

Ko‘plab qishloq hududlarida transport, energetika va kommunikatsiya infratuzilmasi zaif. Bu mahsulotni bozorga yetkazish jarayonini qimmatlashtiradi va eksportni sekinlashtiradi.

2. Muammolarni hal etish bo‘yicha takliflar

1. Raqamlashtirishni tezlashtirish: barcha viloyatlarda “raqamli fermerlar markazi” tashkil etilib, raqamli agrar boshqaruv tizimlarini (AI, IoT) joriy etish.

2. Suv resurslarini boshqarish tizimini isloh qilish: tomchilatib sug‘orish texnologiyalariga soliq imtiyozlari va subsidiya berish.

3. Texnik bazani yangilash: mahalliy texnika ishlab chiqaruvchilarini qo‘llab-quvvatlash, xorijiy hamkorlik asosida zamonaviy texnika importini soddalashtirish.

4. Kadrlar tayyorlashni kuchaytirish: oliy ta’lim muassasalarida “Agrotexnologiyalar”, “Raqamli qishloq xo‘jaligi” yo‘nalishlarini kengaytirish.

5. Agroinnovatsion markazlar tashkil etish: ilmiy izlanishlar, tajriba maydonlari va startaplarni qo‘llab-quvvatlash.

6. Xitoy tajribasini tatbiq etish: “Smart Farming”, “Green Agriculture” va “Digital Rural Development” kabi loyihalarning O‘zbekiston sharoitiga mos modellarini joriy etish.

3. Rivojlanish istiqbollari

O‘zbekiston agrar sektorining 2030-yilgacha mo‘ljallangan strategik rivojlanish rejasida quyidagi ustuvor yo‘nalishlar belgilangan:

qishloq xo‘jaligi mahsulotlari eksportini 2023-yildagi 3,2 mlrd dollardan 2030-yilgacha 7 mlrd dollarga yetkazish;

suvni tejavchi texnologiyalar bilan qamrov darajasini 20 foizdan 60 foizga oshirish;

raqamli agroxizmatlar ulushini 3 baravar kengaytirish;

“yashil iqtisodiyot” tamoyillari asosida ekologik toza ishlab chiqarish tizimini yaratish;

xalqaro hamkorlikni kengaytirish, xususan, Xitoy, Janubiy Koreya va Turkiya bilan innovatsion loyihalarni amalga oshirish.

Bu istiqbollar amalga oshsa, O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi nafaqat milliy, balki mintaqaviy miqyosda raqobatbardosh agrar tizimga aylanishi mumkin.

XULOSA VA TAVSIYALAR. O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi milliy iqtisodiyotning asosiy tayanchi, aholi bandligi va oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlovchi muhim tarmoqdir. So‘nggi yillarda sohada amalga oshirilgan islohotlar, klaster tizimi joriy etilishi va eksport hajmining ortishi bu sohaning iqtisodiy salohiyatini oshirdi. Shunga qaramay, suv resurslarining tanqisligi, texnik yangilanish sur‘atining sustligi va raqamli texnologiyalarning yetarli darajada qo‘llanilmayotgani agrar sektorning to‘liq potensialini amalga oshirishga to‘sqinlik qilmoqda.

Xitoyning ilg‘or tajribasi shuni ko‘rsatadiki, qishloq xo‘jaligini raqamlashtirish, ilm-fan va texnologiyalarni birlashtirish, “Smart Farming” tizimlarini keng joriy etish natijasida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish va eksport hajmini bir necha baravar ko‘paytirish mumkin.

Asosiy xulosalar:

1. Qishloq xo‘jaligi O‘zbekiston YAIMining 27 foizini tashkil etib, mamlakat iqtisodiyotining muhim drayveri hisoblanadi.

2. Agrar sohada innovatsion texnologiyalarni joriy etish mehnat unumdorligini 25–30 foizgacha oshirishi mumkin.

3. Xitoy tajribasidan foydalanish orqali O‘zbekiston qishloq xo‘jaligida “aqlli boshqaruv” tizimini joriy etish imkoniyati mavjud.

4. Qishloq joylarda raqamli infratuzilmani rivojlantirish, IT va agrotexnologiyalarni uyg‘unlashtirish orqali yangi ish o‘rinlari yaratiladi.

5. Suv resurslaridan oqilona foydalanish, ekologik barqarorlik va “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini amalga oshirish orqali qishloq xo‘jaligining barqaror rivojlanishiga erishish mumkin.

Tavsiyalar:

Raqamli transformatsiya: “SmartAgro” va “AgroData” tizimlarini butun respublika bo‘yicha kengaytirish, barcha viloyatlarda “raqamli dehqonchilik markazlari” tashkil etish.

Xalqaro hamkorlik: Xitoy, Turkiya va Janubiy Koreya bilan ilmiy-texnik hamkorlikni chuqurlashtirish, qo‘shma ilmiy markazlar tashkil etish.

Agroklasterlarni takomillashtirish: ishlab chiqarish, qayta ishlash va eksport zanjirini yagona boshqaruv tizimida birlashtirish.

Innovatsion ta’lim: oliy ta’lim muassasalarida “Raqamli qishloq xo‘jaligi” va “Agrotexnologiyalar” yo‘nalishlarini kengaytirish.

Ekologik xavfsizlik: “Yashil dehqonchilik” dasturini ishlab chiqish, ekologik toza mahsulotlar yetishtiruvchi fermerlarni moliyaviy rag‘batlantirish.

Shunday qilib, O‘zbekiston agrar sektorini raqamlashtirish, ilmiy asoslangan boshqaruv tizimlarini joriy etish va Xitoyning ilg‘or tajribasini mahalliy sharoitga moslashtirish orqali qishloq xo‘jaligini yangi bosqichga olib chiqish mumkin. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining barqaror o‘shishini, eksport salohiyatining kengayishini va aholi farovonligining oshishini ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari — “Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish strategiyasi 2020–2030-yillar uchun”, Toshkent, 2020.

2. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari (Stat.uz) — “Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarish hajmi va eksport ko‘rsatkichlari”, 2023–2024-yillar.

3. FAO (Food and Agriculture Organization) — FAO Statistical Yearbook: World Food and Agriculture 2024, Rome, 2024.

4. Jahon banki hisobotlari — Agricultural Development in Central Asia: Uzbekistan Case Study, Washington D.C., 2023.

5. Porter, M. — The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990.

6. Teshayev, Sh.T. — Qishloq xo‘jaligida innovatsion boshqaruvning iqtisodiy asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.

7. Yusupov, A. — O‘zbekiston agrar siyosatining zamonaviy yo‘nalishlari. – Toshkent, 2019.

8. China Ministry of Agriculture and Rural Affairs — Annual Agricultural Statistical Report 2024, Beijing, 2024.

9. Liu Yong, Chen Zhiyong, Zhang Hua — Smart Agriculture and Rural Digitalization in China, Beijing Agricultural University Press, 2022.

10. Tapscott, D. — The Digital Economy: Rethinking Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence, McGraw Hill, 2016.

11. FAO China Office Report — Digital Rural Development Strategy in China, Rome–Beijing, 2023.

12. Invest in Uzbekistan Portal — “Agriculture Sector Overview”, invest.gov.uz, 2024.

13. Kun.uz iqtisodiyot yangiliklari — “O‘zbekistonning agrar ishlab chiqarish hajmi 2023-yilda 426,3 trillion so‘mga yetdi”, 9-fevral 2024.